

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY-ND 4.0 International) license • <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0>



KAMIL KURACKI<sup>1</sup>

*Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska*

ORCID 0000-0002-5377-3918

AGNIESZKA DŁUŻNIEWSKA<sup>2</sup>

*Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Polska*

ORCID 0000-0002-9302-599X

## OD REDAKCJI

Obserwowany w ostatnich latach wzrost zainteresowania badaczy z całego świata problematyką edukacji dzieci i młodzieży ze zróżnicowanymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi, wskazuje na istotne znaczenie eksplorowanego obszaru dla programowania działań wspierających wszechstronny i optymalny rozwój uczniów na każdym etapie kształcenia. Fakt, iż w świetle współczesnej wiedzy wciąż nierozstrzygnięte pozostaje wiele kwestii odnoszących się do uwarunkowań zarówno specyficznych, jak i niespecyficznych trudności w uczeniu się, stanowi impuls do podjęcia interdyscyplinarnych rozważań teoretyczno-empirycznych, ukierunkowanych na poszukiwanie poznawczych, metapoznawczych i społeczno-kulturowych determinantów szeroko rozumianych osiągnięć szkolnych dzieci i młodzieży oraz promowanie dobrych praktyk w zakresie profilaktyki i edukacyjnego wsparcia. Nieprzypadkowo dział tematyczny niniejszego numeru *Forum Pedagogicznego* poświęcony został zarówno psychologicznym, pedagogicznym, jak i językowym aspektom trudności szkolnych, stając się płaszczyzną pogłębionej naukowej refleksji badaczy z Polski, Finlandii, Norwegii i USA nad wybranymi problemami edukacji i wspomagania rozwoju uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

W tekście otwierającym dział tematyczny zatytułowanym *High-Risk Students Take Low-Stakes Tests: Do the Data Reflect Ability or Effort?* Deborah K. Reed, S. Ryan Hall oraz David E. Houchins przybliżają czytelnikom mało zbadany temat dotyczący związku między wysiłkiem włożonym w rozwiązywanie testów o niskiej doniosłości (*low-stakes test*) a wynikami comiesięcznych sprawdzianów umiejętności czytania wśród dorastającej młodzieży wysokiego ryzyka, którą stanowią osadzeni. Autorzy skupiają się na potencjalnym związku między wysiłkiem

<sup>1</sup> **Kamil Kuracki**, dr; Wydział Nauk Pedagogicznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; e-mail: [k.kuracki@uksw.edu.pl](mailto:k.kuracki@uksw.edu.pl).

<sup>2</sup> **Agnieszka Dłużniewska**, dr; Instytut Pedagogiki Specjalnej Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie; e-mail: [adluzniewska@aps.edu.pl](mailto:adluzniewska@aps.edu.pl).

włożonym przez uczniów w przystąpienie do testów o niskiej doniosłości, wynikami w czytaniu i planowaniem wsparcia dla ich dalszej edukacji w szkołach ogólnodostępnych. Kamil Kuracki, Jenni Salminen, Jenni Ruotsalainen, Maria Psyridou oraz Minna Torppa w artykule *Home Literacy Environment as a Research Category – Tools and Future Research Directions* rozpatrują natomiast domowe środowiska alfabetyzacji w kontekście badań nad czynnikami determinującymi osiągnięcia językowe i czytelnicze dzieci i młodzieży. Dokonują również przeglądu współczesnych eksploracji badawczych nad rozwijaniem umiejętności czytania oraz analizy wykorzystywanych w nich narzędzi umożliwiających ilościową i jakościową ocenę wybranych aspektów domowych środowisk alfabetyzacji. Autorzy, stanowiący międzynarodowy zespół badawczy zwracają też uwagę na potrzebę rozpoznawania znaczenia domowych środowisk alfabetyzacji dla bardziej złożonych umiejętności czytania, odwołując się przy tym do opracowywanego aktualnie autorskiego kwestionariusza dla rodziców na temat czynników rodzinnych wspierających lub utrudniających czytanie krytyczne. Agnieszka Dłużniewska w artykule *Cognitive and Metacognitive Mechanisms Used by Students with Hearing Loss During Comprehension of Literary Texts: Inferring From Explicit and Implicit Information* koncentruje się na wyjaśnieniu kognitywnych i metakognitywnych mechanizmów rozumienia przez słabosłyszących i niesłyszących uczniów informacji przekazanych explicite i implicite w czytanych przez nich tekstach, wskazując jednocześnie, że zastosowanie przez nauczyciela odpowiednich strategii pracy z tekstem może pomóc w doskonaleniu umiejętności czytania ze zrozumieniem u uczniów z niepełnosprawnością słuchową.

Krzysztof Tuczyński i Kamil Kuracki, w artykule *The Importance Of ICT in Developing Children's Language and Reading Skills* poruszają kwestie związane z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, jako środka służącego kształtowaniu języka dziecka oraz tworzeniu środowiska sprzyjającego rozwijaniu motywacji do nauki i doskonalenia umiejętności czytania. Autorzy, dokonując przeglądu wybranych narzędzi technologii informacyjnej, pokazują możliwości wykorzystania ich w procesie rozwijania umiejętności językowych i czytelniczych dzieci. Podkreślają jednocześnie kluczową rolę rodziców, jako podmiotu wspierającego dziecko w wyborze odpowiednich narzędzi i skierowując tym samym uwagę czytelnika na potencjalne zagrożenia płynące z niekontrolowanego dostępu dzieci do nowoczesnych technologii. Problematyki TIK dotyczy również tekst *Information and Communication Technologies as an Element of the Learning Environment for Generation Alpha* autorstwa Eweliny Rzońcy i Tomasza Warchoła, którzy zwracają uwagę na szanse i zagrożenia płynące z włączania zróżnicowanych technologii informacyjno-komunikacyjnych w edukację uczniów pokolenia Alfa. Małgorzata Kowalik-Olubińska w tekście *Towards a Neurodiversity Paradigm in the Education of Students with Dyslexia* koncentruje się natomiast na problematyce specyficznych trudności w uczeniu się rozpatrywanych przez pryzmat neuroróżnorodności. W tym ujęciu, autorka zwraca uwagę na potrzebę dostrzegania przez nauczycieli

nie tylko trudności rozwojowych i edukacyjnych uczniów z dysleksją, ale również ich zdolności i potencjału w celu budowania środowiska przyjaznego optymalizowaniu ich wszechstronnego rozwoju.

Dział tematyczny domyka tekst Iwony Koniecznej *A student with a chronic illness during a pandemic – challenging circumstances for teachers*, w którym autorka zwraca uwagę na wyzwania stojące przed nauczycielami edukacji inkluzyjnej w Polsce w okresie pandemii spowodowanej rozprzestrzenieniem się wirusa SARS-CoV-2. Przedstawiając wyniki badań własnych zrealizowanych w orientacji jakościowej, autorka uwypukla w tekście zróżnicowane trudności, z jakimi borykali się w tym czasie nauczyciele realizujący działania wspierające dla uczniów z chorobami przewlekłymi.

JAN NIEWĘGŁOWSKI<sup>3</sup>

*Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska*

ORCID 0000-0001-9673-4989

Druga część „Forum Pedagogicznego”, zatytułowana „Artykuły i rozprawy”, składa się z siedmiu artykułów. Pierwszy tekst poświęcony jest problematyce edukacji ekologicznej i klimatycznej. Agnieszka Klimska i Anna Batorczak w swoim artykule *Planowanie edukacji ekologicznej i klimatycznej w Polsce w świetle dokumentów strategicznych z zakresu zrównoważonego rozwoju* sięgają do zaleceń Agendy 21, które są programem działań przyjętych na Konferencji ONZ w Rio de Janeiro w 1992 r. Od powyższej konferencji nad realizacją EZR czuwa UNESCO, Agencja Narodów Zjednoczonych ds. Edukacji na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju. Autorki omawiają również najważniejsze zalecenia UNESCO w kwestii planowania edukacji ekologicznej i klimatycznej w Polsce. Przegląd kluczowych dokumentów stanowi bowiem podstawę do wypracowania odpowiednich rekomendacji, dotyczących organizacji tych rodzajów edukacji w polskiej szkole. Sergo Kuruliszwili w swoim artykule *Technologie generatywnej sztucznej inteligencji – nowe perspektywy i nowe wyzwania edukacyjne*, porusza bardzo ważny i coraz bardziej aktualny problem sztucznej inteligencji (SI). Ukazuje ją w aspekcie współczesnych wyzwań edukacyjnych, z uwzględnieniem procesu nauczania i uczenia się przez całe życie. Rozwijająca się obecnie w sposób dynamiczny technologia edukacyjna całościowa (*Lifelong Learning*), staje się kluczowym wyzwaniem w sprostaniu szybko zamieniającego się świata. Nowe technologie takie, jak Wielkie Modele Językowe (LLM) i Generatywne Sieci Adwersatywne (GAN), z jednej strony otwierają nowe możliwości, z drugiej strony niosą pewne zagrożenia. Autor analizuje możliwości i ryzyka związane z ich wdrażaniem. W kontekście tych zmian ważną rolę odgrywa

---

3 Jan Niewęgłowski, prof. ucz. dr hab.; Wydział Nauk Pedagogicznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; e-mail: j.nieweglowski@uksw.edu.pl.

nauczyciel, który kształtuje umiejętności społeczne i adaptacyjne ucznia. Następne dwa teksty poruszają problematykę szeroko rozumianej pedagogiki specjalnej. Artykuł autorstwa Ewy Niestorowicz *Reguły translacji i konwencje ujawniające się w kreacjach rysunkowych niewidomych uczniów* porusza problem osób całkowicie niewidomych. Próbuje również znaleźć odpowiedź na pytanie, w jaki sposób osoby pozbawione wzroku konstruują rysunki postaci ludzkiej, bazując na tzw. regule translacji i społecznym „kodzie wizualnym”. Autorka wykorzystwała reguły translacji opracowanych przez S. Millara oraz analizowała wytwory plastyczne. Zastosowała również wywiad i obserwację uczestniczącą. Wyniki badań pokazały, że reguły translacji zostały zachowane w kryteriach takich jak: prawidłowe osiowanie, spójność, liczba głównych części ciała. Kwestią problemową było odtworzenie detali. Natomiast Bartosz H. Olszewski w artykule *Wrażliwość na słowa – o ukształtowaniu dyskursu publicznego i stereotypów wobec osób z zaburzeniami psychicznymi – perspektywa Asystentów Zdrowienia (Ex-In)* analizuje rolę stereotypów w doświadczeniach osób z zaburzeniami psychicznymi. Autor przeprowadził wywiady z Asystentami Zdrowienia, którzy sami przeszli przez kryzys psychiczny i obecnie wspierają inne osoby z podobnymi problemami. Wyniki badań wskazują na zjawisko stygmatyzacji i wykluczenia społecznego powyższych osób. Asystenci Zdrowienia apelują o zmianę dyskursu publicznego, czyli o akceptację, edukację i normalizację relacji z osobami mającymi problemy psychiczne. Autorzy Wojciech Trempała i Izabela Kapsa, artykuł pt. *Percepcja zagrożeń dla bezpieczeństwa wśród młodzieży – przykład bydgoskich maturzystów 2018-2023* poświęcają problemowi współczesnych wyzwań grożących młodzieży. Artykuł przedstawia wyniki ilościowych badań empirycznych. Badaniami objęto 1252 maturzystów z bydgoskich szkół średnich w latach 2018-2019 oraz 2022-2023. Wyniki badań umożliwiły przeprowadzanie analizy porównawczej. Czas oddzielający pomiary w obu grupach ukazał pojawienie się i nasilenie wielu zagrożeń (COVID-19, wojna na Ukrainie). Dane wynikające z badań prowadzą do wniosku, że młodzież dostrzega te ryzyka, które są najsilniejsze w dyskursie publicznym. Obie grupy młodzieży uznały za największe zagrożenie dla bezpieczeństwa – wojnę. Rosła również świadomość zagrożeń ekologicznych. Natomiast malał niepokój dotyczący aktów terrorystycznych. Mariusz Gajewski w artykule pt. *Kwestionariusz postrzegania funkcjonowania sekt (KSFS-17), jako narzędzie diagnostyczne dla celów profilaktyki społecznej*, omawia psychometryczne właściwości kwestionariusza dotyczącego funkcjonowania sekt. Kwestionariusz bada świadomość, percepcję fenomenu sekt, specyfikę werbunku, wiedzę na temat konsekwencji przynależności do sekt, kontekst społeczny oraz osobistą dyspozycję osoby, która decyduje się na działania w takich grupach. Kwestionariusz składa się z 17 pozycji na skali 5-punktowej. Autor przeprowadził badania na próbie 749 osób. Wyniki okazały się zadawalające, stąd Autor rekomenduje zastosowanie Kwestionariusza KSFS-17 dla celów pracy pedagogicznej i do profilaktyki społecznej, jak również do przeprowadzenia badań w obszarze nauk społecznych. Omawiany dział kończy tekst Sylwestra Piotra Zagulskiego pt.



*Platforma społecznościowa EPALE, jako społeczność ucząca się.* Artykuł z zakresu andragogiki omawia na początku platformę społecznościową EPALE, jako największą w Europie wirtualną i wielojęzyczną społeczność, która zajmuje się tematyką uczenia się osób dorosłych. Celem badań Autora była próba opisu wybranych treści omawianej platformy, jak również odpowiedzi na szereg pytań, m.in.: jakie istnieją obszary uczenia się dorosłych, jaka jest popularność wyróżnionych tam kategorii, jak można ocenić funkcjonalność i przydatność platformy oraz jak można zoptymalizować jej działanie na przyszłość? Szukając odpowiedzi Autor zastosował metodę analizy treści danych zastanych na platformie. Jedną z zasadniczych zalet platformy jest możliwość dzielenia się z innymi użytkownikami wypracowanymi rezultatami i podejmowanymi trendami badań. Pewnym mankamentem jest brak możliwości jej kreowania.

Dział następny „Forum Pedagogicznego” to teksty anglojęzyczne. Zawiera on dziewięć artykułów. Pierwsze cztery teksty poruszają problematykę dzieci i młodzieży oraz wychowania. Pierwszy autorstwa Agnieszki Górki-Strzałkowskiej nosi tytuł *Szkolne obywatelstwo – dziecięce głosy w czasie pandemii i wojny w Ukrainie*. Porusza on ważną problematykę, ciągle aktualną i wpisuje się w obszar badań nad dzieciństwem. Pandemia COVID-19 i wybuch wojny w Ukrainie wywarły duży wpływ na wszystkie dziedziny życia społecznego. Według Autorki szkolne obywatelstwo dzieci upoważnia je do zabierania głosu na temat wydarzeń i tego, jak się postępuje z nimi w sytuacjach kryzysowych. W swoich badaniach odwołała się do najnowszych nurtów biograficznych i partycypacyjnych dzieci oraz współczesnej interpretacji koncepcji pedagogicznej Janusza Korczaka. Artykuł drugi autorstwa Wojciecha Cichosza, Jarosława Lisicy, Romana Buchty i Stanisława Dziekońskiego jest zatytułowany *Edukacja religijna, jako fundament holistycznego rozwoju młodzieży: perspektywa pedagogiki nadziei i zaufania*. Autorzy również nawiązują do aktualnej sytuacji młodzieży. Według danych UNICEF 20% europejskich nastolatków cierpi na zaburzenia psychiczne, które przejawiają się najczęściej w bezradności i braku nadziei. W tym świetle pedagogika nadziei rozwijana przez chrześcijańską myśl edukacyjną uzyskuje dodatkowy walor. Pedagogika nadziei kładąc nacisk na integralny rozwój osoby (fizyczny, emocjonalny, społeczny, duchowy), kształtuje w młodym człowieku zaufanie, krytyczne myślenie, a przede wszystkim odporność psychiczną, tak potrzebną w szybko zmieniającej się rzeczywistości. Autorami artykułu trzeciego są Marcin Klimski i Sylwia Chorchoś. Nosi on tytuł *Edukacja energetyczna w perspektywie dążenia do neutralności klimatycznej*. Neutralność klimatyczna i dążenie do jej osiągnięcia, to proces bardzo długi i jest jednocześnie wyzwaniem dla społeczeństw oraz współczesnej edukacji. Do zmian klimatycznych przyczynia się m.in. nie zrównoważony rozwój, konsumpcjonizm polegający na nabywaniu w sposób nieograniczony dóbr materialnych oraz niekontrolowane zaspokajanie potrzeb. Edukacja energetyczna powinna być włączona w proces edukacyjny dzieci i młodzieży, aby w ten sposób zmieniać dotychczasowe nawyki

i kształtować nowe, bardziej przyjazne przyrodzie. Artykuł następny zatytułowany *Generatywna sztuczna inteligencja: weryfikacja modelu zastosowań edukacyjnych*, jest autorstwa Jacka Pyżalskiego. Jak wskazuje sam Autor, celem artykułu jest ukazanie Generatywnej Sztucznej Inteligencji (GAI), jako pewnej możliwości, która może wzbogacić tradycyjne metody nauczania i uczynić ten proces bardziej innowacyjnym i efektywnym. Artykuł omawia autorski model zastosowania GAI w środowisku szkolnym. Może on pełnić kilka kluczowych ról: tworzenie materiałów dydaktycznych, angażowanie uczniów w AI, ułatwianie prac administracyjnych. Badania wykazały potrzebę odpowiednich kompetencji pedagogicznych ze strony nauczycieli, jak również konieczność dalszych badań w wymiarze etycznym i społecznym. Kolejne cztery artykuły dotyczą szeroko pojętej edukacji szkolnictwa wyższego. Pierwszy tekst, autorstwa Stanisława Dziekońskiego, nosi tytuł *Idee społeczne Stefana Wyszyńskiego w działalności naukowo-edukacyjnej ośrodków akademickich*. Prymas Polski w swoim nauczaniu poświęcił myśli społecznej bardzo dużo czasu. Jego myśl odznacza się oryginalnością i ponadczasowością. Nawiązywał do idei papieskich encyklik społecznych oraz do środowiska, w którym żył i działał. Najczęściej była to reakcja na bieżące wydarzenia, które poniżały osobę, urągały warunkom jej egzystencji i nie liczyły się z podstawowymi wartościami moralnymi w życiu społecznym. Idee społeczne wypracowane przez Stefana Wyszyńskiego są studiowane przez różne ośrodki akademickie. Potwierdza to ciągle ich dużą aktualność. Autorami następnego artykułu pt. *Uzależnienie od mediów społecznościowych, jako korelat zaniedbań naukowych wśród studentów Wydziału Nauk Społecznych Państwowego Uniwersytetu Nauki Technologii w Enugu* (Nigeria) są Ugwuanyi Benedict Chidi, Zbigniew Formella i Ugochukwu Ekpereamaka Loveth. Autorzy omawiają problematykę prokrastynacji naukowej, jako pewną tendencję wśród studentów. Polega ona na odkładaniu i opóźnianiu zadań, ignorowaniu odpowiedzialności akademickiej w trakcie studiów, przekraczaniu zaplanowanego terminu, nie kończeniu zadań. Jednym z powodów powyższej postawy może być duże zaangażowanie studentów w mediach społecznościowych. Autorzy przeprowadzając badania w jednym z uniwersytetów nigeryjskich, zbadali korelat prokrastynacji akademickiej. Badaniami objęto 112 osób. Narzędziami była skala McCloskeya i skala uzależnienia Sahina. Dokonując analizy wyników badań Autorzy stwierdzili, że uzależnienia od mediów społecznościowych nie było istotnie powiązane z prokrastynacją studencką. W kolejnym artykule, *Wstępne badania oceniania multimodalnego: Analiza skutecznych metod rozwijania i przenoszenia kompetencji multimodalnych w szkolnictwie wyższym*, Autorzy, Maisie Głofcheski, Piotr Zychowicz i Yolanda Zhou, podjęli zagadnienie multimodalności w komunikacji, jako pewną formę egzaminowania w szkolnictwie wyższym. Dotyczy to kursów językowych, z których egzaminy polegały na esejach pisemnych i prezentacjach. Sztuczna inteligencja i media społecznościowe wprowadziły nowe wyzwania w kontekście przenoszenia nabytych kompetencji. Badacze dokonali analizy wpływu egzaminów multimodalnych na 86 studentach,

którzy uczestniczyli w kursie języka angielskiego – na inne kursy i dziedziny życia. Wyniki badań wykazały, że studenci, którzy uczestniczyli w kursie i egzaminach multimodalnych, z powodzeniem przełożyli kompetencje miękkie na inne egzaminy i dziedziny swojego życia. Projekty multimodalne sprzyjają rozwojowi i transferowi kompetencji miękkich. Problematyce uczelni wyższej dedykowany jest również tekst autorstwa Ewy Jastrzębskiej i Katarzyny Górak-Sosnowskiej. Artykuł jest zatytułowany *Pomiędzy różnorodnością, równością i włączeniem: studium porównawcze wdrażania wybranych wymiarów DEI na trzech polskich uniwersytetach*. Według Auterek rośnie zainteresowanie DEI (różnorodność, równość, włączenie), jako trzecią misją uniwersytetu. Program ten, w polskiej rzeczywistości nowy, przyczynia się do zrównoważonego rozwoju i budowania relacji uczelni z interesariuszami. Celem artykułu jest próba oceny, w jaki sposób DEI został przyjęty w kilku polskich uczelniach i jak wdrażane w praktykę są jego założenia. DEI zajmuje się w sposób szczególny trzema obszarami: studenci niepełnosprawni, studenci neurodiverse i studenci o specjalnych potrzebach religijnych. Dział „Colloquia” zamyka artykuł z zakresu andragogiki. Marta Kulesza i Marek Kulesza w swoim tekście *Wpływ aktywności zawodowej na dobrostan w starszym wieku: analiza wieloaspektowa* skupiają uwagę na dobrostanie ludzi starszych w kontekście aktywności i zatrudnienia. Najnowsze badania pokazują wyraźnie, że praca, równowaga między życiem zawodowym a prywatnym oraz czynniki społeczne wpływają na dobrostan ludzi starszych. Zadowolenie z wykonywanej pracy, właściwa relacja z przełożonym i pozytywna atmosfera utrzymują wysoki dobrostan. W przypadku braku powyższych okoliczności proces przejścia na emeryturę jest przyspieszony.

Dział „Recenzje” zawiera jeden tekst. Jego autorem jest Jan Niewęgłowski. Dotyczy on publikacji prof. Kazimierza Pospiszyła *Terapia przestępców seksualnych. Przestanki teoretyczne, diagnoza i organizacja*, Wydawnictwo DiG, Warszawa 2021, s. 185.

„Kronika” jest ostatnim działem „Forum”. Znajdują się w nim dwa sprawozdania z konferencji naukowych. Autorem pierwszego jest Jadwiga Daszykowska-Tobiasz. Konferencja odbyła się w Rzeszowie i Warszawie 5 czerwca 2024 r. i była dedykowana kondycji psychicznej dzieci i młodzieży. Jej temat brzmiał: *Společne uwarunkowania kondycji psychicznej dzieci i młodzieży*. Autorem drugiego sprawozdania jest Olga Kacprowska i dotyczy konferencji zorganizowanej w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie, w dniach 16-18 września 2024 r. Konferencja nosiła tytuł: *Nauczanie i uczenie się języków obcych a otoczenie: naukowe, kulturowe, społeczno-gospodarcze*.